

KUTATÁS KÖZBEN

RÓLUK, DE NÉLKÜLÜK

Sok szó esik manapság arról, hogy van-e helye a vallásnak az iskolában. Erről a kérdéstről sokan nyilatkoztak már és különböző felmérések készültek. Egyedül az oktatás alanyait, a diákokat nem szólították meg. Mi őket kérdeztük, hat budapesti középiskola tanulóit, egy nagyobb vizsgálat keretében. Azt tudakoltuk tőlük, hogy hat felsorolt téma közül szerintük melyikkel kellene részletesebben foglalkozniuk az iskolában. Megkértük őket, hogy rangsorolják a következő témákat: állampolgári nevelés; vallási problémák; gazdasági problémák; politikai problémák; erkölcsi problémák; etnikai problémák. A 302 megkérdezett diák a következő módon sorolta a témákat:

Erkölcsi problémák	23.5%
Állampolgári nevelés	17.7%
Etnikai problémák	14.1%
Gazdasági problémák	13.3%
Vallási problémák	13.3%
Politikai problémák	10.8%
Nem válaszolt	7.3%
Összesen	100.0%

A fentiekből jól látható, hogy a diákok erősen érzékelik a rendszerváltást követő morális anomiót és ennek következtében igénylik az erkölcsi normák tisztázását. Ezt azonban nem ideológiai elkötelezettség dimenziójában kívánják elérni. A diákok számára a vallás és az erkölcs két fogalomkört alkot. Ezt támasztja alá az a tény, hogy az erkölcsi probléma elsődlegességével szemben a vallási kérdések háttérbe szorulnak. Ennél periférikusabb pozíciót egyedül a politika iránti érdeklődés foglal el, amit a fenti táblázat és vizsgálatunk (itt bővebben nem kifejtett eredménye) is igazol.

Azok a gyerekek, akik a vallást az első két helyre sorolták, nem feltétlenül vallási meggyőződésből tették ezt, hiszen 17%-uk szimpatizál az ateizmussal. A többiek sem tekinthetők mind a hagyományos vallásosság letéteményeseinek, miután 13%-uk szereti a Krisna vallást. Itt azt is meg kell jegyeznünk, hogy erős vallási szimpátiát mutató diákok nagy százalékban nem kívánták a vallási

problémák iskolai taglalását, ez arra utal, hogy a vallási kérdéseket más szférák keretei közé illőnek érzik.

Ezt igazolja az arra a kérdésünkre adott válaszuk, hogy milyen gyakran beszélgetnek tanáraikkal, szüleikkel, barátaikkal bizonyos témákról, többek között vallási kérdésekről. Ennek megfelelően az alábbi eredményeket kaptuk:

Szülőkkel	25,8%
Barátokkal	18,9%
Tanárokkal	11,3%

Megfigyelhető az az általános tendencia, hogy a vallási meggyőződést a gyerekek a privát szféra részének tartják és a család szocializációs szerepei közé tartozik. Bár meg kell említeni, hogy a vallásról való kommunikáció nem áll a családokon belül sem az előtérben.

Igen érdekesen tükröződik a vallási téma súlya a többi megkérdezett téma viszonylatában. Először figyeljük meg a vallásnak az iskolai kommunikációban betöltött helyét.

Rotated Factor Matrix:[†]

	FACTOR 1 (30.9%)	FACTOR 2 (11.5%)	FACTOR 3 (9.1%)	FACTOR 4 (8.4%)
KÜLPOLITIKA	.82448	.10201	-.02344	.18056
BELPOLITIKA	.74427	-.03750	.26495	.15706
KISEBBSÉG	.56908	.42445	.31152	-.22868
SZÓRAKOZÁS	-.01029	.76279	.03314	.17289
IDEGEN KULTÚRÁK	.45187	.59824	.13569	-.12935
BARÁTOK	-.06133	.58820	.16730	.46773
MEGÉLHETÉS	.41553	.48034	.08851	.30224
VALLÁS	-.02382	-.04678	.79337	.11900
KÁBÍTÓSZER	.31311	.21638	.68320	.04408
SZEX	.16616	.37356	.46144	.06026
JÖVŐ	-.00980	.16634	.13619	.77299
ISKOLA	.32721	.04637	.00969	.67371

[†] A faktoranalízis egy olyan többváltozós statisztikai-matematikai eljárás, amely lehetővé teszi nem közvetlen (ok-okozati) összefüggések feltárását egy adott kérdéscsoportra kapott válaszok között. Egy-egy összefüggést egy-egy faktor jelenít meg, amely faktorok "rejtett", "látens" változók. Ezekre a változókra rendszerint nem tudnánk közvetlenül rákérdezni, de ilyen módon fel tudjuk tární őket.

A faktorban szereplő (valódi) változók értékei, a faktorsúlyok +1 és -1 között helyezkednek el. Ezek az értékek azt mutatják meg, hogy egy faktorban, egy összefüggésrendszerben az adott valódi változóra kapott válaszoknak milyen erős a magyarázó értéke. Ha +1-et vagy -1-et kapnánk (tegyük hozzá: ez csak egészen szélsőséges esetben képzelhető el), az azt jelentené, hogy "látens" változónk azonos a valódival, az erre a kérdésre, és másokra kapott válaszok között abszolút ok-okozati összefüggés van. A szociológiában azoknak a változóknak tulajdonítanak jelentőséget, amelyek értékei +0.4 és +1, illetve -0.4 és -1 között helyezkednek el.

Az iskolai kommunikáció jól látható módon négy részre tagolódik. Az első csoport a politika tárgykörét öleli föl. A második témakör az életvilág elemeit tartalmazza. A harmadik csoportban a vallás a kábítószerrel és a szex-szel együtt jelenik meg, ami az alternatív viselkedés-minták és értékrendek tárgykörét jelenti és arra utal, hogy a gyerekek számára a vallás mint egy a választható magatartás minták közül van jelen. A negyedik csoportot az érvényesülés témakörének nevezhetjük.

A következő táblázatban az látható, hogy a gyerekek a szüleikkel való kommunikációjában eltérő módon csoportosulnak a témakörök, mint az iskolában.

Rotated Factor Matrix:

	FACTOR 1 (24.2%)	FACTOR 2 (13.8%)	FACTOR 3 (9.5%)	FACTOR 4 (8.9%)	FACTOR 5 (8.4%)
BELPOLITIKA	.84464	.07448	.06829	-.10128	.08405
KÜLPOLITIKA	.83790	.10412	.02449	.15322	-.09250
KISEBBSÉG	.62686	-.05069	.13917	.32162	.27395
ISKOLA	-.02738	.82660	-.02452	-.03774	.06196
BARÁT	-.00011	.64684	.18444	.25729	.30405
JÖVŐ	.19798	.63780	.16036	.10628	-.15606
MEGÉLHETÉS	.06862	.15848	.79308	-.22627	-.23687
SZEX	.02031	.07374	.63492	.25865	.26090
KÁBÍTÓSZER	.12945	.05414	.56261	.36191	.09017
ID. KULTÚRÁK	.38905	-.00489	-.02116	.71562	.01477
SZÓRAKOZÁS	-.08049	.24111	.20903	.69950	-.09237
VALLÁS	.10403	.07174	.03410	-.07118	.89638

Látható itt is, hogy a politika hasonlóan vezető helyet tölt be, bár kisebb a súlya mint az iskolai kommunikációban. A témák között második helyet kap a szülői kontroll és felelősség kérdésköre, ami a társadalmi érvényesülésre való felkészítés mellett a társadalmi kapcsolatok szülői felügyeletével is kibővül.

A harmadik témakörben a gyerekeknek a szülőkkel folytatott kommunikációjában vallás nem szerepel a szex és a kábítószer mellett. Itt a deviancia aspektusából közelítik meg a témakört és így kap helyet benne a megélhetési probléma mint a deviálódás veszélye. Ezt a témakört a szülőknek a gyermekeiket a felmerülő veszélyforrásoktól óvó kommunikációjaként értékelhetjük. A vallási témakör teljesen különválva a legkisebb súllyal részesedik a szülők és gyermekek kommunikációjából, de önálló témaként. Igen magas értéke arra utal, hogy a családok egy kisebb részében, ahol ennek jelentőséget tulajdonítanak, fontos értéksszervező erőként van jelen. Az iskolai kommunikációhoz viszonyítva itt a vallás nem a tízenévesekre leselkedő konkrét veszélyforrásokkal együtt szerepel, hanem önállóan, mint valami értékrendet közvetítő intézmény. Ebből arra következtethetünk, hogy a magyarországi szocializációs mechanizmusban a vallási szocializáció a szülők és a család terepnumát alkotja.

A negyedik témakörbe a családi szabadidő eltöltésének kommunikációja strukturálódik.

Végezetül tekintsük meg a fiatalok egymás közötti beszélgetésének tartalmi szerkezetét.

Rotated Factor Matrix:

	FACTOR 1 (29.6%)	FACTOR 2 (13.6%)	FACTOR 3 (9.8%)	FACTOR 4 (8.4%)
KÜLPOLITIKA	.85167	.06971	.01199	-.04619
KISEBBSÉG	.75320	.11187	.07386	.30246
IDEGEN KULTÚRA	.73806	.17896	.07822	.13435
BELPOLITIKA	.72850	.22090	-.05459	-.03149
JÖVŐ	-.00604	.78872	.10364	.09619
MEGÉLHETÉS	.31956	.71434	.00914	-.07165
KÁBÍTÓSZER	.26822	.53529	.03954	.33953
SZEX	.28144	.49538	.17233	-.24696
ISKOLA	-.00209	.00595	.83182	.12948
SZÓRAKOZÁS	.15340	.11851	.62421	-.53324
BARÁT	-.01646	.43368	.52351	.08251
VALLÁS	.22046	.07354	.13078	.82380

Mint jól látható, itt részben más módon kapcsolódnak a témakörök. A szülőkkel való kommunikációtól eltérően az idegen kultúrák a politika tárgykörébe tagozódnak, így ezt a témakört inkább a politikai történésekkel, érdekességekkel, eseményekkel azonosítják. A második csoportba tartozó témakörök a barátokkal folytatott kommunikációban az ismeretlenség tárgyát, kíváncsiságot és szorongással teli izgalmat megjelenítő "film" világot, az álmodozások témakörét reprezentálják. A harmadik tárgykör az életvilág, a társas kapcsolatok témaköreit tartalmazza. A negyedik témakörben azt láthatjuk, hogy a vallás a szülőkkel folytatott kommunikációhoz hasonlóan különvállik, egy másik kommunikációs közeget jelenítve meg, ami egyrészt utalhat a vallási közösségekben kötött barátságok kommunikációjára, másrészt a téma elkülönített kezelésére.

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a vallás a gyerekek számára a magán-szféra illetékességi körébe tartozó jelenség; nem is óhajtják annak más közegekkel való keveredését.

Végezetül külön le kell szögeznünk, hogy a hat megvizsgált budapesti állami középiskolában a vallásnak az iskolai oktatását a gyerekek elenyésző töredéke támogatja. Ezt igazolja, hogy a gyerekek mindössze 8,7% állította az első helyre a témák közül.

Csanády Márton & Lux Ambrus